משיבה הגמרא: כוונת רבי לְמֵימָא בְּעַלְמָא, כלומר כדי שנדע שתיבת 'תחל' משמעותה התחלת דבר מה [התחלת חילולה], נתן לנו רבי סימן בענין נערה המאורסה שגם שם צריכה להיות התחלת דבר מה, והיינו שתהיה זו ביאה ראשונה שלה.

משנה

במשנה לעיל (נג.) נמנה המסית בין חייבי הסקילה. המשנה מבארת את דינו: הַמֵּסִית זֶה הֶדְיוֹט – אדם פשוט, ולא נביא שהסית בשם הקדוש ברוך הוא לעבוד עבודה זרה. וְהַמֵּסִית אֶת הֶהֱדְיוֹט הוא זה שדינו בסקילה, ולא כשהסית את הרבים, כגון אנשי עיר הנדחת. אָמַר המסית, יֵשׁ יִרְאָה [־עבודה זרה] בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כָּךְ היא אוֹכֶלֶת וְכָךְ היא שׁוֹתָה, כָּךְ היא מְטִיבָה לעובדים אותה וְכָךְ היא מְרִיעָה לכל מי שאינו עובד אותה. כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם – אין מעמידים עדים שיארבו להם, ויראו כיצד הם עושים את העבירה, שהרי הם צריכים להתרות בהם, חוץ מִזּוֹ – ממסית, שאינו צריך התראה, ומעמידים עדים על ההסתה בלי ידיעת המסית, ובפי שיבואר להלן.

אם אָמַר לְשָׁנַיִם ביחד לעבוד עבודה זרה, הֵן עָדָיו על ההסתה, וּמְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ בלי להתרות בו. אָמַר לְאֶחָד, הוּא [־הניסת] אוֹמֵר למסית בערמה, יֵשׁ לִי חֲבֵירִים שגם הם רוֹצִים בָּכָךְ, אמור בפניהם מה שאמרת לי, וכשחוזר על דבריו בפניהם, סוקלים את המסית על פי עדותם. וְאִם הָיָה המסית עָרוּם – ערמומי, שחושש לדבר בפני חבריו מאימת בית דין, וְאומר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בְּפָנֵיהֶם, מַכְמִינִין לוֹ עֵדִים מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ [־למסית] אֶמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ, ואין לך לחשוש מבית דין, לפי שאנו כאן בְּיִחוּד – לבדינו ואין מי שיעיד עליך. וְהַלָּה [־המסית] אוֹמֵר לוֹ את דבריו ומסיתו שוב לעבוד עבודה זרה, וְהוּא [־הניסת] אוֹמֵר לוֹ, הֵיאָךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְנֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֵצִים וַאֲבָנִים. אִם המסית חוֹזֵר בּוֹ, חַיֵּי וֶה מוּטָב, וְאִם אָמַר, כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ, כָּךְ יָפֶה לָנוּ, הָעֵדִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

גם הניסת מהמסית חייב סקילה, אף שעדיין לא עבד עבודה זרה. המשנה מביאה את הלשונות שאם ישתמש בהן הניסת כדי להסכים להסתה, יהא חייב: ניסת הָאוֹמֵר למסית, אֶנֱעֹבוֹד עבודה זרה, או אֵלֵךְ וְאֶעֱבוֹד, או נֵלֵךְ אני וחבירי וְנַעֲבוֹד. וכן האומר אֶזְבַּח, או אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח, או נֵלֵךְ וְנִזְבַּח. אֶקְטֵיר, או אֵלֵךְ וְאֶקְטֵיר, או נֵלֵךְ וְנְקַטֵּיר. אֲנַסֵּךְ, או אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ, או נֵלֵךְ וְנְנַסֵּךְ. אֶשְׁתַּחֲוֶה, או אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה, או נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה.

גמרא

הגמרא מקשה על משנתינו מהמשנה הבאה: נאמר במשנה שהַמֵּסִית זֶה הֶדְיוֹט, ויש לדייק טַעֲמָא [־דווקא] דְּהֶדְיוֹט המסית דינו בסקילה, הָא נָבִיא שהסית, כלומר שהתנבא בשם הקדוש ברוך הוא לעבוד עבודת זרה, דינו בְּחֶנֶק. עוד נאמר במשנה וְהַמֵּסִית אֶת הֶהֱדְיוֹט, ויש לדייק טַעֲמָא דְּהסית את היָחִיד דינו בסקילה, הָא הסית את הָרַבִּים, כגון אנשי עיר הנדחת, דינו בְּחֶנֶק. ואם כן מַתְנִיתִין מַנִּי – בשיטת מי נאמרה, ודאי רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא, נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ, דינו בְּסְקִילָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּחֶנֶק. וּמַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת, דינם בְּסְקִילָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּחֶנֶק. נמצא שהמשנה היא כשיטת רבי שמעון. אֵימָא – אמור את המשנה הבאה, הַמֵּסִית שדינו בסקילה, זֶה הָאוֹמֵר נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת [־עוסקת המשנה], וזה המדיח שמנתה המשנה לעיל (נג.) בין חייבי סקילה. משנה זו אֲתָאן לְרַבָּנָן – בשיטת חכמים היא, שאמרו שמדיחי עיר הנדחת בסקילה. נמצא שהרִישָׁא [־המשנה הראשונה] כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְהסֵיפָא [־המשנה השניה] כְּרַבָּנָן.

בשתי הלכות דייקנו שהמשנה הראשונה היא כרבי שמעון, מנביא שהסית וממדיחי עיר הנדחת. רבינא מיישב את ההלכה השניה, 'המסית את ההדיוט': רַבִּינָא אָמַר, כּוּלָּהּ – גם המשנה שאמרה שהמסית את ההדיוט דינו בסקילה, כשיטת רַבָּנָן הִיא, שסוברים שגם מדיחי עיר הנדחת בסקילה. ויש לשאול, אם כך מדוע שנה התנא את דינו של המסית את ההדיוט, הלא במשנה הבאה נכתב חידוש גדול יותר שאפילו מדיחי עיר הנדחת בסקילה, ולא כרבי שמעון שמחייב חנק. על כך יש להשיב, וְלֹא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי, שדרך התנא לשנות תחילה את הדין הפשוט שלא נחלקו בו תנאים, שהמסית את היחיד דינו בסקילה, ובמשנה הבאה ממשיך התנא ואומר שלא רק מסית את היחיד דינו בסקילה אלא גם מדיחי הרבים, כגון עיר הנדחת, דינם בסקילה, וכשיטת חכמים, ואין מקום לדייק שאם הסית את הרבים דינו בחנק.

רב פפא מיישב את ההלכה הראשונה, 'המסית זה הדיוט': רַב פָּפָּא אָמַר, כִּי קָתָנֵי מֵסִית זֶה הֶדְיוֹט, היינו לְעִנְיַן הַכְמָנָה. כלומר, שאין הכוונה בתיבת 'הדיוט', לאיש פשוט ולמעט נביא, אלא הכוונה לכינוי גנאי של המסית, והיינו שהמסית הוא הדיוט ושוטה, ומקילים בערך חייו ואין משתדלים בהצלתו, שהרי התיר להכמין לו עדים ולהורגו בלי התראה. דְּתַנְיָא, וּשְׁאָר כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶן, כיון שצריכים התראה, חוּץ מִזּוֹ – ממסית. בֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ, המסית והניסת יושבים בחדר פנימי, משום שהמסית ירא לדבר בגלוי, שמא ישמע אדם זר את דבריו, וּמַדְלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר בַּבַּיִת הַפְּנִימִי, וּמוֹשִׁיבִין לוֹ עֵדִים בַּבַּיִת הַחִיצוֹן. והצורך בנר הוא כְּדֵי שֶׁיְּהוּ הֵן [־העדים] רוֹאִין אוֹתוֹ – את המסית לאור הנר וְשׁוֹמְעִין אֶת קוֹלוֹ שאומר דברי הסתה, וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתָן. וְהָלְכָה [־הניסת] אוֹמֵר לוֹ, אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִּי בְּיִחוּד, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהָלְכָה [־הניסת] אוֹמֵר לוֹ, הֵיאָךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְנֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אִם המסית חוֹזֵר בּוֹ, מוּטָב, וְאִם אָמַר כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ וְכָךְ יָפֶה לָנוּ, הָעֵדִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מַבְחִינִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

משנה

הַמַּדִּיחַ שנמנה לעיל (נג.) בין חייבי סקילה, זֶה הָאוֹמֵר נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, בלשון רבים, ולא כמסית שחייב גם בלשון יחיד. הַמְכַשֵּׁף שנמנה (שם) בין חייבי סקילה, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה ממש בכישוף חַיָּיב, וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם ונראה כאילו עושה דבר מה פלאי ואינו עושה כלום.

רבי עקיבא מפרש את דברי תנא קמא: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנַיִם לוֹקְטִין קְשׁוּאִין על ידי כישוף, אֶחָד לוֹקֵט וּפְטוּר מסקילה, וְאֶחָד לוֹקֵט וְחַיָּיב סקילה. כיצד, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה ממש, חַיָּיב סקילה. הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, שרק נדמה לרואה שהוא לוקט אותם, פָּטוּר.

גמרא

שנינו במשנה שהמדיח שחייב סקילה זה האומר נלך ונעבוד עבודת כוכבים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת שָׁנוּ כָּאן.

שנינו במשנה: הַמְכַשֵּׁף זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה וְכוּ': הגמרא מביאה ברייתא הדנה באיזו מיתה דנים את המכשפה: תָּנוּ רַבָּנָן, 'מְכַשֵּׁפָה' האמורה בפסוק (שמות כב יז) 'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', לאו דווקא, אלא אֲפִילּוּ אִישׁ המכשף וְאֶחָד הָאִשָּׁה המכשפת חייבים. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר 'מְכַשֵּׁפָה', מִפְּנֵי שֶׁרוֹב נָשִׁים מְצוּיוֹת [־עוסקות] בְּכִשּׁוּפִים.

מֵיתָתָן של המכשפות בְּמֶה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, יש ללמוד גזירה שוה, נֶאֱמַר כָּאן 'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בענין שבע האומות שבארץ כנען (דברים כ טז) 'לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה', מָה לְהַלָּן הכוונה להורגם בְּסַיִף, כמו שנאמר במלחמת סיחון ועוג (במדבר כא כד) 'וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי חָרֶב', אַף כָּאן בְּסַיִף. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר

המשך בעמוד סד

כָּאן 'מַכַּשָּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן באיסור העליה להר סיני בשעת מתן תורה, (שמות יט יג) 'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה', מַה לְּהַלָּן בענין הר סיני הכוונה בְּסַקִּילָה, שהרי נאמר (שם) 'כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה', אַף כָּאן בְּסַקִּילָה.

אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי לרבי עקיבא, הלימוד שלי עדיף משלך, שֶׁאֲנִי דָּנְתִּי [לְמדתי] 'לֹא תְחַיֶּה' מִ'לֹא תְחַיֶּה', שהן מילים דומות לגמרי, וְאַתָּה דָּנְתָּ 'לֹא תְחַיֶּה' מִ'לֹא יִחְיֶה'. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, הלימוד שלי עדיף, שֶׁאֲנִי דָּנְתִּי 'לֹא תְחַיֶּה' מִ'לֹא יִחְיֶה', דהיינו דין מכשפה מדין סיני, ששניהם נאמרו בישראל, שֶׁרִיבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִיתוֹת הָרְבֵּה – שמצאנו בתורה לגביהם סוגי מיתות שונים, ומ'לא יחיה' האמור בסיני למדתי ש'לא תחיה' הוא בסקילה. וְאַתָּה דָּנְתָּ יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – דין מכשפה בישראל שיש להם כמה סוגי מיתות, מדין הריגת שבע האומות שהן עובדי כוכבים שֶׁלֹּא רִיבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב – שאין בהם כמה סוגי מיתות אֶלָּא

מִיתָה אֶחָת, שכל מקום שנאמרה מיתה בבני נח, אינו אלא סייף, ומנין שבישראל שנאמרו בהם כמה מיתות, לא תתחייב מכשפה מיתה אחרת.

עוד בענין דין מכשפה בסקילה: בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, נֶאֱמַר (שמות כב יז) 'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר בפסוק אחריו 'כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת', סְמָכוֹ עָנְיָן לוֹ – התורה סמכה ענין זה לענין זה, ללמדך מַה שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה בְּסְקִילָה, אַף מְכַשֵּׁף בְּסְקִילָה.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסְּמָכוֹ עָנְיָן לוֹ, נוֹצִיא לְוֶה [־את המכשף] מחיוב מיתה קלה כגון סייף, ונחייבו בְּסְקִילָה שהיא המיתה החמורה מכולן. אֶלָּא יש ללמוד זאת ממה שאוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּכֶלָל כל הַמְכַשְּׁפִים הָיוּ, שעל כולם נאמר 'מכשפה לא תחיה', והוציאה התורה אותם מהכלל וכתבה בהם כיצד להורגם, שנאמר בהם (ויקרא כ כז) 'בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דמיהם בָּם', וְלָמָּה יָצְאוּ מהכלל, לְחַקֵּישׁ אֲלֵיהֶן את כל המכשפים, וְלוֹמַר לְךָ, מָה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּסְקִילָה, אַף כל מְכַשֵּׁף בְּסְקִילָה.

הגמרא דנה בדברי רבי יהודה. מקשה הגמרא: לְרַבִּי יְהוּדָה נִמְצֵי קשה, לֵיהֱווֹ – שיחשבו פסוקי אוֹב וְיִדְּעוֹנִי שנכתב בהם דין סקילה, שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד – שני פסוקים בשני ענינים דומים שדינם שוה, והכלל הוא שכָּל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין – אין ללמוד מהם לענין שלישי הדומה להם. שמאחר שהתורה טרחה וכתבה דין אחד בשניהם, בעוד שהיתה אפשרות שיכתב דין זה רק באחד מהם וילמד חבירו ממנו, יש ללמוד מזה שכוונת התורה שרק בשניהם יהיה דין זה ולא באחרים. ועל כן גם כאן, שנכתבה סקילה גם באוב וגם בידעוני, ולא כתבה התורה באחד מהם ללמד על כל המכשפים, כוונת התורה שרק בהם יהיה דין סקילה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי זְבִידָא, עֲדָא אָמְרָה – זאת אומרת, קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד מְלַמְּדִין.

הגמרא מבארת את המילה 'כשפים': אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן כְּשָׁפִים, לפי שֶׁמַּכְחִישִׁין את כוחה של פָּמַלְיָא [־צבא] שֶׁל מַעְלָה, שהם ממיתים גם מי שנגזר עליו לחיות, ו'כשפים' פירושה 'כחש פמליה של מעלה'.

נאמר (דברים ד לה) 'אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֲפִילּוּ לְדַבֵּר כְּשָׁפִים אין מלבדו, שאינם עומדים בפני גזירתו יתברך. הַהִיא אִיתְּתָא – מעשה באותה אשה דַּהֲוַת קָא מְהַדְּרָא [־שהיתה מחזרת] לְמִשְׁקַל עָפְרָא מִתּוּתֵי כַּרְעֵיהּ [־ליטול עפר מתחת רגליו] דְּרַבִּי חֲנִינָא, כדי לעשות לו כישוף ולהמיתו. אָמַר לָהּ, אִי מְסָתַּיֵּעַת זִילִי עֲבִידִי – אם תצליחי לעשות לי כשוף, עשי, ואני מקבל זאת, לפי שכך נגזר עלי בשמים, אולם 'אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ' כְּתִיב, ואם הקדוש ברוך הוא חפץ בי, לא תצליחי להרע לי.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם אכן כך הוא, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן מְכַשְּׁפִים, שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה, משמע שיש להם כח לפעול נגד הכוחות הטבעיים שבעולם. מתרצת הגמרא: שָׁאנֵי [־שונה] רַבִּי חֲנִינָא משאר בני אדם דִּנְפִישׁ זְכוּתֵיהּ – לפי שיש לו הרבה זכויות, ומתאמצים בשמים להצילו.

הבדל בין מעשה שדים למעשה כשפים: אָמַר רַבִּי אַיְיבוּ בַּר נַגָּרִי אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא, נאמר בחרטומי מצרים שהפכו את המים לדם (שמות ז כב) 'וַיַּעֲשׂוּ כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם', משמע שעשו כן בהסתר ובשקט, אֲלוּ מַעֲשֵׂה שֵׁדִים שנסתרים ואינם נראים, והיינו שהפכו את המים לדם בעזרת שדים. ובענין המטה שהחרטומים הפכוהו לתנין נאמר (שם ז יא) 'וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם', וַאֲלוּ היו מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים, שעשו זאת בכישוף בכוחות עצמם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ג כד) 'וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת', שהחרב התהפכה מעצמה ולא על ידי שדים, והרי זה דומה לכישוף, ועל כן נקרא 'להט'.

הגמרא נותנת סימן להבחין ביניהם: אָמַר אַבָּיֵי, דְּקָפֵיד אַמָּנָא – אם המכשף מקפיד לעשות מלאכתו בכלי מיוחד, סימן שזה מעשה של שֵׁד. דְּלָא קָפֵיד אַמָּנָא – ובאשר המכשף אינו מקפיד על כלי מיוחד ועושה את מעשיו בכל כלי שהוא, סימן שזה מעשה כְּשָׁפִים.

הגמרא מביאה שלש דרגות במעשי כשפים: אָמַר אַבָּיֵי, הִלְכוֹת כְּשָׁפִים בְּהִלְכוֹת מלאכות שַׁבָּת, יֵשׁ מֵהֶן [־ממלאכות שבת] שהעושה אותן דינו בְּסְקִילָה, כגון שעושה בשבת אחת משלשים ותשע מלאכות שהיו במשכן. וְיֵשׁ מֵהֶן שהעושה אותן פָּטוּר מהתורה, אֲבָל אָסוּר לעשותן מדרבנן. וְיֵשׁ מֵהֶן שמעיקר הדין היה אסור לעשותן בשבת מדרבנן, אולם חכמים אמרו שמוּתָּר לעשותן לְכַתְּחִלָּה, כיון שבמקום צער לא גזרו.

גם בהלכות בכישוף ישנם שלש דרגות, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה על ידי כישוף בְּסְקִילָה. הָאוֹחֵז אֶת הָעֲיָנִים ונראה כאילו עושה דבר מה ואינו עושה כלום, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. והכישוף המוּתָּר לְכַתְּחִלָּה, היינו בשעושה דבר פלא על ידי שימוש בשמותיו של הקדוש ברוך הוא, כְּדְרַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא, שכָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא [־ערב שבת] הָווּ עָסְקִי בְּהִלְכוֹת יְצִירָה, והיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם, וּמִיבְּרֵי לְהוּ – ונברא להם מאליו עֶיגְלָא תִּילְתָא – עגל גדול כאילו הוא בשליש שנותיו שאז בשרו משובח וטעים, וַאֲכְלִי לֵיהּ – והיו אוכלים אותו לכבוד שבת. ואין בזה משום כישוף, משום שנעשו על ידי שימוש בשמות קדושים של הקדוש ברוך הוא.

הגמרא מביאה דברים אודות כוחו של הכישוף: אָמַר רַב אַשִׁי, חֲזִינָא לֵיהּ לַאֲבוּהּ דְּקָרְנָא – ראיתי את אביו של קרנא שהיה מכשף, דְּנָפֵיץ – היה מקנח את אפו בכח, וְשָׁדֵי כְּרֵיכֵי דִּשְׁרָאֵי מִנְּחִירֵיהּ – והיה משליך חתיכות של מעילים מנחיריו.

נאמר בפסוק במכת כינים (שמות ח טו), שלא יכלו החרטומים לברוא כינים, 'וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה, אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא', ולא נעשה הדבר על ידי כישוף. אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, יש ללמוד מִיכָּן, שֶׁאֵין הַשֵּׁד יָכוֹל לִבְרֹאוֹת בְּרִיָּה פָּחוֹת מִכַּשְּׁעוֹרָה. רַב פָּפָּא אָמַר, הָאֱלֹהִים – הריני נשבע, שֶׁאֲפִילּוּ בריה בִּנְמָלָא – גדולה כגמל נִמְצֵי לָא מָצֵי בָּרֵי – גם כן אינו יכול לברוא, ובאשר הוא זקוק לבריות כל שהן, הוא אוסף אותן ומביאן ממקום רחוק. אלא דְּהַאי מְיַבְּנֵיף לֵיהּ – בריות גדולות נוח לו להביאן מרחוק ולאוספן אליו, וְהַאי לָא מְיַבְּנֵיף לֵיהּ – אבל בריות קטנות אינו יכול לאוספן, כיון שאין בהן כח לבוא מרחוק, ולכן לא יכלו החרטומים להביא את הכינים.

הגמרא מביאה ענייני כישוף שונים: אָמַר לֵיהּ רַב לְרַבִּי חִייָא, לְדִידִי חֲזִי לִי – אני בעצמי ראיתי דְּהוּא טַיְיעָא – אותו סוחר ערבי, דְּשַׁקְלֵיהּ לְסַפְסִירָא וְגַיְידֵיהּ לְגַמְלָא – שנטל את חרבו וחתך את גמלו לחתיכות. וְטָרַח לֵיהּ בְּטַבְלָא – לאחר מכן הקיש בפעמון, וְקָם הגמל לתחייה. אָמַר לֵיהּ רבי חייא לרב, לְכָתֵר הָכֵי דָּם וּפִרְתָא מֵי הֲווֹ – האם לאחר שקם לתחייה ראית באותו מקום סימני לכלוך של דם ופרש שזבו מהגמל. אֶלָּא אם לא ראית, סימן דַּהֲהֵיא – שמעשה הערבי אֲחֵיזַת עֵינַיִם הָווֹ, לפי שמכשף אינו יכול להחיות מת.

וְעִירִי אִיקְּלַע לַאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, וַזַן חַמָּרָא – קנה חמור, כִּי מָטָא לְאַשְׁקְוֵיהּ מַיָּא – כאשר בא להשקותו מים מהמעיין, פָּשַׁר – נמס הכישוף וְקָם [־ונהפך] החמור לנַמְלָא דִּיסְקָנְיָתָא – לולוח עץ של גשר העשוי מעץ הנקרא סקוניתא, כי מתחילה היה לוח עץ והפכוהו המכשפים לחמור. זעירי דרש את כספו בחזרה, אָמְרוּ לֵיהּ המוכרים, אִי לָאו וְעִירִי אַתְּ – אם לא שזה אתה זעירי שאתה אדם גדול, לָא הֲוָה מַהְדְּרִינַן לָךְ – לא היינו מחזירים לך את הכסף, מִי אִיכָּא דְּזָבֵין מִידֵי הָכָא – וכי נמצא בעיר זו שמוחזקת בכשפים, אדם שקונה סחורה כל שהיא, וְלָא בָּדִיק לֵיהּ אַמַּיָּא – ולא בודק אותו במים לראות אם הוא מכושף, ואתה שלא בדקת את החמור, סברת וקיבלת.

אדם ששמו יַנַּאי אִיקְּלַע לְהָהוּא אוּשְׁפִּיזָא – נקלע לבית מלון. אָמַר לְהוּ לבעלי המלון, אַשְׁקְיָן מַיָּא – השקוני מים. קְרִיבוּ שַׁתִּיתָא – הביאו לו קמח מעורב במים. חֲזָא דְּקָא מְרַחֲקָן שַׁפְוותָא – ראה שהאשה שהביאה את המשקה היו שפתיה לוחשות דבר מה והבין שכישפה את המים. עשה עצמו כאילו שתה מהמים, שָׁדָא פּוּרְתָא מִינֵיהּ – ושפך מהם מעט על הארץ, הָווּ עָקְרֵי – ונעשו המים עקרבים. החליט ינאי להשיב לה בגמולה, וַאֲמַר לְהוּ, אֲנָא שַׁתֵּאי מֵהֵידְכוּ – אני שתיתי מהמשקה שלכם, אַתּוּן נְמֵי שְׁתוּ מֵהֵידֵי – גם

המשך בעמוד סד

אתם שתו מהמשקה שלי. **אַשְׁקָיֵיהּ** – השקה את האשה במים שבישן, **חֲוָאי חֲמָרָא** – ונעשתה לחמור. **רַכְבֵּהּ פָּלֵיךְ לְשׁוּקָא** – רכב עליה ועלה לשוק. **אָתָא חַבְרַתָּהּ** – הגיעה חברתה **פְּשָׁרָה לֵהּ** – והמסה את הכשפים, וחזרה להיות אשה. **וַחֲוֵיהּ** [ר'ראוהו] **דְּרַכֵּיב וְקָאֵי אַאִיתָּהּ בְּשׁוּקָא** – שהיה רוכב על אשה בשוק.

אופן התפשטות מכת הצפרדע במצרים: נאמר בפסוק (שמות ח ב) 'וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נאמר 'הצפרדע' בלשון יחיד, ללמד שצְּפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה שעלתה מהיאור והִשְׁרִיצָה ממעיה הרבה צפרדעים וּמִלְּאָה את כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם בצפרדעים. אומרת הגמרא: **כְּתַנָּאֵי** – בדבר זה נחלקו תנאים. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה וּמִלְּאָה כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנִי עֲקִיבָא מָה לְךָ עוסק אֲצַל דברי הַגָּדָה** שאינם נהירים לך, **כַּפֵּה מַדְּבָרוֹתֶיךָ** – סיים את דבריך, **וְלֵךְ אֵצֶל נְגָעִים וְאָהֳלוֹת** שהם חמורים והם נהירים לך, לפי שבמכת הצפרדעים, **צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה** שעלתה מהיאור, **וְשִׁרְקָה לָהֶם לכל** שאר הצפרדעים **וְהֵם בָּאוּ**, ולא שהשריצה ממעיה.

נאמר במשנה: **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כו'** משום רבי יהושע, שנים לוקטין קשואין וכו' העושה מעשה חייב.